
Wat is pereživanie?

Een van de belangrijke uitgangspunten van Ontwikkelingsgericht Onderwijs is de opvatting dat een persoon (leerling én leerkracht) betekenissen van de wereld integreert met persoonlijke zingeving. Anders gezegd, in de persoonlijke zingeving kent de persoon een eigen waarde toe, vanuit haar/zijn motieven, interesses, ethische normen, aan door de omgeving aangereikte culturele betekenissen.

Leerkrachten en pedagogisch medewerkers in OGO doen er alles aan om deze eenheid van culturele betekenis en persoonlijke zingeving te laten ontstaan. Spel is daarbij een belangrijke context om dit betekenisvolle leren – op alle leeftijdsniveaus – te realiseren. Maar wat voor processen zijn daarbij precies betrokken? Bovenstaande kenschets is gebaseerd op de terminologie van Leont'ev, maar in Vygotskij's visie kunnen we het ook verwoorden als de eenheid van intellect en affect. Alle cognitieve processen zijn volgens Vygotskij ook verbonden met affecten, die voortvloeien uit de emotionele binding die de bedoelde cognitieve processen meebrengen uit de context waarin ze ontstaan en geïnterioriseerd zijn. Denk bijvoorbeeld aan een leerproces dat wordt opgezet in een omgeving waar je geen fouten mag maken. Daarin ligt het risico besloten dat de geleerde handelingen als bedreigend worden gevoeld, als iets moeilijks, iets dat onzekerheid kan oproepen. Dat is heel wat anders dan wanneer datzelfde leren plaatsvindt in een context waarin probleemoplossen hoog gewaardeerd wordt en fouten niet meteen rampzalig hoeven te zijn doordat er altijd hulp is. Hoe we het ook wenden of keren, leren brengt altijd impliciete waarden met zich mee: meer of minder affectie en meer of minder het subjectieve gevoel dat het geleerde ook van jou ('eigen') wordt! De uitkomsten van ons handelen en leren zijn dus altijd een geïntegreerde eenheid van wat er gecommuniceerd wordt (betekenis-

sen) en in welk verband dat plaats vindt (de persoonlijke beleving van de concrete context en de interacties) en de zin die we daaraan geven.

In de internationale literatuur wordt in dit verband het begrip 'pereživanie' wel gebruikt (ook wel gespeld als perezhivanie). Het gebruik van dit Russische woord in de internationale uitwisselingen heeft te maken met het feit dat er moeilijk een vertaling in één woord voor te vinden is. Dat zou op zich nog niet zo erg zijn, als maar duidelijk gemaakt zou worden wát 'pereživanie' precies inhoudt. En dan begint de verwarring te ontstaan. 'Pereživanie' wordt vaak geassocieerd met 'subjectiviteit', 'emotie', of verbeelding. In veel gevallen wordt het zelfs vertaald met één van deze termen, waarmee het onvolledig wordt gedeut. Pereživanie is niet hetzelfde als emotie, en ook niet het subjectieve prisma (Veresov) van onze persoonlijke ervaringen dat menselijke waarnemingen en interacties kleurt. Het onderliggende proces dat de emotie oproept, en dat gekleurd wordt door de persoonlijkheid (subjectiviteit) van de actor wordt niet duidelijk in deze vertaling. Wat is dan wel de kern van dat proces dat we proberen te duiden als pereživanie? Laten we, om een idee te krijgen, eerst eens beginnen met de talige (woordenboek-) betekenis van het woord. Met de Russisch – Nederlandse vertaling van Google Translate krijgen we: beleving van iets. In de Russische 'Grote Ožegov' (zoiets als onze 'Dikke van Dale') lezen we verder (mijn vertaling): "Geestelijke toestand, opgeroepen door krachtige, aangrijpende gewaarwordingen". Het daarbij horende werkwoord (pereživat') benadrukt dat het om een intensief proces gaat: een beleving van iets dat je aangrijpt (je raakt, veront-rust). Twee dingen leren we hiervan: het is een ingrijpend, intensief proces en het heeft altijd betrekking op iets. Vygotskij schrijft herhaaldelijk over 'pereživanie' als een proces waarin een intensieve relatie ontstaat tussen persoonlijkheid en de omgeving. In de waarneming van de omgeving, het handelen met objecten uit die omgeving, het ophalen van persoonlijke herinneringen, kleurt een persoon door de aard van haar/zijn persoonlijkheid die omgeving en de betrokken objecten met eigen emotionele gevoeligheden. Kortweg:

pereživanie is de persoonlijke en intense doorleving van ons eigen handelen in een bepaalde context. In dit verband is het nog wel leerzaam om te weten dat de Russische regisseur Konstantin Stanislavski (een tijdgenoot van Vygotskij), die het begrip 'pereživanie' ook gebruikte. Stanislavski is bekend van zijn visie op het leren toneelspelen en inoefenen van een rol in de context van een bepaald toneelstuk. Zijn visie staat wereldwijd bekend als 'Method Acting' en houdt onder meer in dat een acteur zijn rol niet moet inoefenen door het correct en op het juiste moment leren reciteren van een tekst, maar juist door zich eerst intens in te leven in een rol: om een rol te leren moet je eerst goed begrijpen wat de context precies inhoudt, beleven welke emoties die bij je oproept en dan vanuit die belevingen in die toneelrol kruipen, zodat je zelf die rol wordt, geen actor van die rol. Precies dit proces van intens doorleven duidt Stanislavski aan met 'pereživanie'. Je zou bijvoorbeeld kunnen denken aan een acteur die een rol moet spelen van iemand die het koud heeft. We kennen allemaal de kenmerken van zo'n toestand: bibberen bijvoorbeeld, en dat kunnen we imiteren. Het wordt pas echt 'pereživanie' van die kou-ervaring, als het gevoel ook van binnenuit komt, evenals het rillen, klappertanden, met kippenvel en al.

Voor betekenisvol onderwijs zijn dit belangrijke constatering, al kost het misschien aanvankelijk moeite om het handen en voeten te geven in je praktijk in de klas. Maar ook in de klas kunnen we zo'n toestand en proces van 'pereživanie' bereiken bij leerlingen. Het spel is daarvoor een heel bruikbare context. Voor Vygotskij is 'spel' in wezen verbonden met een 'imaginary situation' (verbeelde situatie, die de belevingswereld van de speler zo dicht mogelijk kan benaderen). Zoals gebruikelijk, verbinden we in OGO het spel aan het op je eigen manier ('vrij') en betrokken een rol spelen in een voor de kinderen betekenisvolle sociaal-culturele praktijk, waarin ze de instrumenten volgens de regels leren gebruiken, doelen nastreven waarmee ze een binding hebben. Ze leren zo een culturele rol spelen door die rol zo echt mogelijk te zijn! Ik herinner me nog heel goed het moment dat een meisje uit groep 2 na eerst even toegeke-

ken te hebben hoe een leerling uit groep 3 een staafdiagram hanteerde en checkte of er in de tekening evenveel schoendozen stonden als in het echt in de klas. Nadat ze het even onder begeleiding van die oudere leerling had gedaan, ging ze zelf aan de slag, telde de echte dozen in een van de stapels, en telde daarna de getekende dozen in het diagram. Met een stralend gezicht riep ze uit: "En nou kan ik het zelf." Ze had de betreffende handelingen echt doorleefd blijkbaar, ze kwamen nu van binnenuit! En óf dat 'pereživanie' is! Uiteraard kunnen zulke belevingen evengoed opgeroepen worden in solitair, manipulerend spel van jonge kinderen.

De conclusie van dit verhaal: pereživanie verwijst dus in de kern naar een intense beleving van iets (een handeling, een object, een doel, etcetera). Dat kan natuurlijk onder bepaalde omstandigheden ook bereikt worden in een directe instructie, mits die gevraagd wordt door een leerling, maar vooral spel lijkt een aangewezen context om de bedoelde intense belevingen op te roepen bij sociaal-culturele activiteiten. Wie dus van de Russische term pereživanie af wil, kan in het Nederlands voortaan dus gewoon 'intense beleving' (of synoniemen daarvan, zoals bijvoorbeeld 'doorleving' of doorleefde ervaring) gebruiken.

VERDIEPENDE LITERATUUR

- Bunden, A. Notes on perezhivanie. <https://www.ethicalpolitics.org/seminars/perezhivanie.htm>
- Fleer et al. (eds). (2017). *Perezhivanie, emotions and subjectivity: advancing Vygotsky legacy*. New York: Springer.
- Stanislavski, C. (1936). *An actor prepares*. New York: Routledge.
- Vygotsky, L.S. (1994). The problem of the environment. In R. van der Veer & J. Valsiner (eds.), *The Vygotsky reader* (pp. 338 – 354). Oxford: Blackwell.

Bert van Oers was tot voor kort bijzonder hoogleraar cultuurhistorische Onderwijspedagogiek aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.